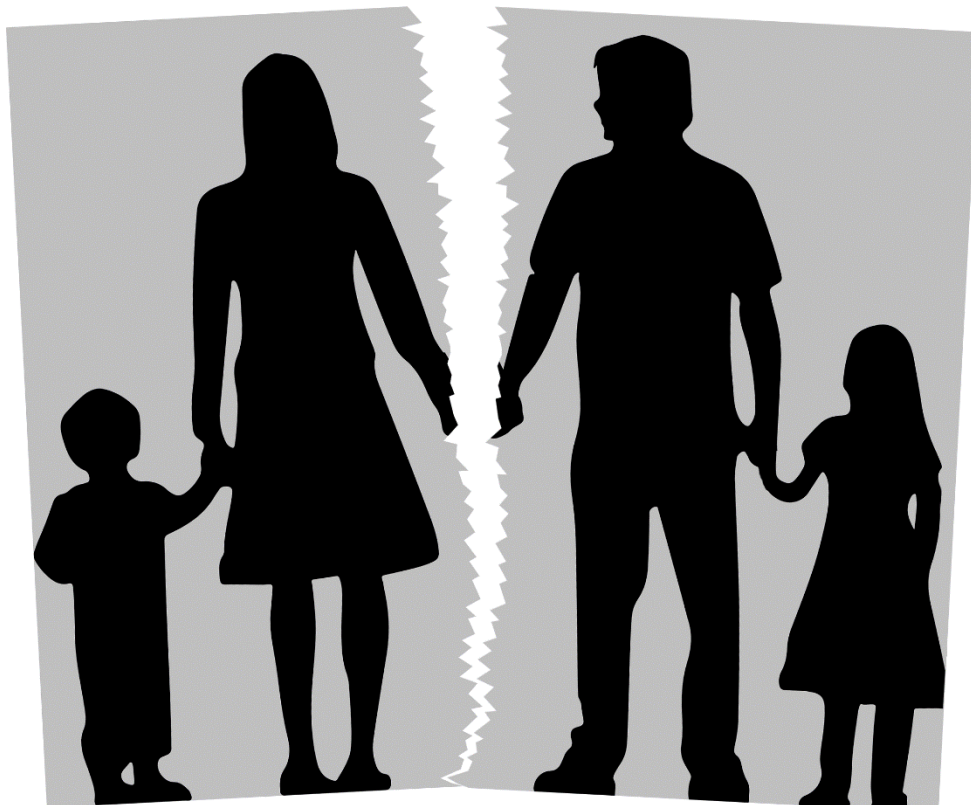

OP TIJD DICHTERBIJ

Deskundigheidsbevordering complexe scheidingen

Inhoudsopgave

1.	Aanleiding en context	3
2.	Richtlijn jeugdhulp en jeugdbescherming	4
3.	Financiële aspecten	6
4.	Professioneel handelen	6
5.	Vereisten vanuit SKJ.....	7
6.	Regionale inbedding	8
7.	Peiling onder Twentse hulpverleners	9
8.	Opzet van de deskundigheidsbevordering	13
9.	Mogelijkheden voor zelfstudie.....	16
10.	Borging.....	18
11.	Routes naar regionale borging en inbedding	19
12.	Het gewenste vervolg	22
Bijlage 1. Beschikbaar regionaal aanbod deskundigheidsbevordering (complexe) scheiding		24
Bijlage 2. Betrokkenen bij de totstandkoming.....		25

1. Aanleiding en context

Er wordt in Twente een toenemend aantal problematisch verlopende scheidingen geconstateerd. Voor kinderen en jongeren betekent dit een verhoogd risico op problemen in de ontwikkeling op school, thuis en in relaties met anderen. Daar willen wij in Twente iets aan doen. Zorgaanbieders van jeugdhulp, sociaal domein en gemeenten hebben vanuit de Twentse Transformatie samen onderzocht hoe een beweging op gang gebracht kan worden om het aantal complexe scheidingen terug te dringen.

Eén van de kartrekkers hiervan vormt het Ontwikkelteam van de Ontwikkeltafel 'In Twente groeit de jeugd op in zijn eigen omgeving'. Dit Ontwikkelteam wil sterk inzetten op preventie. Eén van de doelen is dat alle hulpverleners in Twente kennis hebben van de problematiek en oplossingen die van belang zijn bij het werken met ouders met relatieproblemen. Deze deskundigheid betreft een neutrale basishouding, psycho-educatie en kennis van de aspecten op pedagogisch, psychologisch, juridisch en financieel gebied. Daarnaast maakt het kennen van de vindplaatsen en de noodzakelijke informatie en contactpersonen (sociale kaart) ook onderdeel uit van de benodigde kennis.

Dit doel resulteerde in de opdracht om in 2022 een passend aanbod voor deskundigheidsbevordering op het gebied van (complexe) scheidingen te ontwikkelen en toegankelijk te maken voor alle Twentse professionals uit jeugdhulp, sociaal domein en de gemeente. Een deskundigheidsbevordering kan alleen worden ontwikkeld als vooraf bekend is hoe duurzame regionale borging van het product gerealiseerd zal worden. Helaas werd niet helder hoe dit op verschillende onderdelen na afloop van het programma (op 1 juli 2022) zou verlopen. Daarom is besloten de deskundigheidsbevordering niet te ontwikkelen gedurende de projectperiode: eerst moet duidelijk worden hoe duurzame regionale borging gerealiseerd zal worden.

Wel is vooronderzoek gedaan naar de noodzakelijke inhoud van de deskundigheidsbevordering en naar vier routes om na de projectperiode alsnog regionale borging te creëren.

Dit rapport beschrijft:

- De kaders van deze deskundigheidsbevordering,
- in hoeverre Twentse professionals vinden dat zij in het licht van deze kaders over voldoende kennis en vaardigheden beschikken én
- wat er landelijk en lokaal binnen dit kader beschikbaar is om meer kennis en vaardigheden te verkrijgen op het gebied van (complexe) scheidingen.
- Welke inhoud de te ontwikkelen deskundigheidsbevordering idealiter heeft,
- waarom regionale inbedding hierbij van cruciaal belang is en
- aan welke voorwaarden voor borging moet worden voldaan voordat overgegaan kan worden op het daadwerkelijk ontwikkelen van deze deskundigheidsbevordering.

Ook beschrijft dit rapport vier routes om een deskundigheidsbevordering op het gebied van (complexe) scheidingen te realiseren die (uiteindelijk) leiden tot een regionale inbedding ervan.

De Twentse Transformatie heeft gemeenten en zorgorganisaties dichter bij elkaar gebracht. Dit rapport is dan ook de uitkomst van een brede samenwerking. Welke personen een bijdrage hebben geleverd aan dit rapport ziet u in *Bijlage 2: Betrokkenen bij de totstandkoming*.

2. Richtlijn jeugdhulp en jeugdbescherming

De richtlijn jeugdhulp en jeugdbescherming¹ gaat onder andere over kinderen en jongeren van wie de ouders uit elkaar gaan of al uit elkaar zijn. In deze richtlijn worden de gevolgen, interventies en mogelijkheden voor samenwerking behandeld. Ook beschrijft de richtlijn over welke noodzakelijke kennis een beroepskracht moet beschikken als hij/zij gezinnen in een (complexe) scheidingssituatie begeleidt.

Deze richtlijn vormt de belangrijkste basis voor de te ontwikkelen deskundigheidsbevordering aan professionals in Twente over het onderwerp (complexe) scheidingen. Dit is daarmee een belangrijk kader van deze deskundigheidsbevordering. In onderstaande alinea's is de letterlijke tekst uit deze richtlijn overgenomen².

2.1. Noodzakelijke kennis van de beroepskracht

“Om ouders en jeugdigen in een scheidingssituatie goed te kunnen ondersteunen, is het van belang dat jeugdprofessionals oog hebben voor verschillende aspecten van een scheidingssituatie. Het gaat hierbij om:

- juridische aspecten;
- relationele aspecten;
- ouderschapsaspecten;
- veiligheidsaspecten.”

2.2. Juridische aspecten en gezagskader

“Om ouders op een juiste wijze bij de hulpverlening te betrekken dienen jeugdprofessionals zicht te hebben op relevante juridische kaders bij een scheiding. Bij elke scheiding horen ze de inhoud van het ouderschapsplan te kennen en te weten hoe het gezag, de zorg en de omgang geregeld zijn. Zo nodig is het openbare gezagsregister te raadplegen. Zo leert de jeugdprofessional wie van de betrokkenen welke informatie dient te ontvangen en wie bevoegd is besluiten te nemen. (...)

De jeugdprofessional moet ook kennis hebben van mogelijke juridische maatregelen bij zeer conflictueuze scheidingen, zoals ondertoezichtstelling (OTS), uithuisplaatsing en de bijzondere curator. Bovendien dient de jeugdprofessional op de hoogte te zijn van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling zodat hij weet hoe te handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling. In dat geval is ook de Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming van belang.

De Ouderschapswijzer biedt de professional overzichtelijke kennis over soorten ouderschap volgens de wet, uitoefening van het ouderlijk gezag en bijbehorende rechten en plichten.”

2.3. Relationele aspecten

“Jeugdprofessionals doen er goed aan in de omgang met jeugdigen in scheidingssituaties aandacht te schenken aan de relatieproblemen die er tussen de ouders kunnen spelen. Ze moeten ouders ervan bewust maken hoezeer hun geruzie de ontwikkeling van hun kind negatief beïnvloedt. Indien

¹ Richtlijn Jeugdhulp en Jeugdbescherming; Scheiding en problemen van jeugdigen, 12 januari 2021.
<https://richtlijnenjeugdhulp.nl/scheiding/>

² Richtlijn Jeugdhulp en Jeugdbescherming; Scheiding en problemen van jeugdigen; Samenwerking met ouders, jeugdige, het netwerk en de school; Noodzakelijke kennis voor een beroepskracht, 23 november 2020.
<https://richtlijnenjeugdhulp.nl/scheiding/samenwerking-met-ouders-jeugdige-netwerk-en-school/noodzakelijke-kennis-van-de-beroepskracht/>

mogelijk kan de hulpverlener de ouders zelf begeleiden in hun conflicthantering of doorverwijzen naar andere hulpverlening zodat zij hun emoties (jaloezie, verdriet) kunnen verwerken.

Met een scheiding komen ook de opvoedvaardigheden van beide ouders in een ander licht te staan. De bestaande patronen worden doorbroken waardoor elke individuele ouder wordt gedwongen een nieuwe rol aan te nemen. Jeugdprofessionals kunnen ouders hierbij helpen door informatie en voorlichting te geven over ouderschap en stiefouderschap na een scheiding.

Belangrijk aandachtspunt hierbij is de rol van een nieuwe partner, al dan niet met eigen kinderen. Vaak is het raadzaam om ouders te verwijzen naar relevante opvoedcursussen.”

2.4. Ouderschapsaspecten

“Met het uiteenvallen van het gezin en het uit elkaar gaan van ouders, worden beide ouders geconfronteerd met nieuwe rollen. Dit is extra relevant nu meer jeugdigen na een scheiding opgroeien in co-oudergezinnen, waarbij zij ongeveer evenveel bij de ene als bij de andere ouder zijn. Regelmatig contact met beide ouders is voor jeugdigen na een scheiding over het algemeen positief voor de kwaliteit van de relatie met beide ouders en voor het welbevinden van jeugdigen op korte en langere termijn. Het begrip ‘ouderschapsreorganisatie’ verwijst naar het uiteen halen van ex-partnerschap en ouderschap: de partnerrelatie verdwijnt, het ouderschap blijft voortbestaan. Ouders moeten na de scheiding hun ouderschap opnieuw organiseren om hun ouderlijke taken te kunnen vervullen. Dit omvormen van partnerschap naar ouderschap vormt dan ook onderdeel van veel ouderbegeleidingsprogramma’s.

Steeds meer jeugdigen krijgen te maken met een nieuwe partner van een of beide ouders. Een aanzienlijk deel van de gezinnen na een scheiding bestaat dus uit ‘nieuwe’ gezinnen. De jeugdprofessional moet weten dat dit bij jeugdigen kan leiden tot angst dat de nieuwe partner in het gezin de plaats inneemt van de andere ouder. Ook angst om de ouder kwijt te raken aan die nieuwe partner kan een rol spelen. Onderzoek laat zien dat hoe beter de relatie tussen jeugdigen en stiefouders is, hoe groter het welbevinden van de jeugdigen is en hoe minder psychologische, sociale en gedragsproblemen zij vertonen.

Oudergericht werken vraagt van alle professionals en organisaties dat zij zich er in het contact met ouders van bewust zijn dat ouders zich kwetsbaar kunnen voelen over hun ouderschap. Om ouders (opnieuw) in hun kracht als opvoeder te zetten is het van belang dat professionals ouders als opvoeders erkennen en hen deelgenoot maken van de hulpverlening en de relevante beslissingen. Dit betreft ook het tijdig informeren van de ouder die geen gezag heeft.”

2.5. Veiligheidsaspecten

“In conflictueuze scheidingssituaties is er een veel grotere kans op kindermishandeling en huiselijk geweld dan in niet-conflictueuze scheidingssituaties. Jeugdprofessionals moeten daarom bij conflictueuze scheidingen extra alert zijn. Krijgen zij signalen van kindermishandeling en/of huiselijk geweld, dan dienen zij hierover op een niet- veroordelende toon het gesprek met de ouders te durven aangaan, en te weten wanneer ze een hulpverlener moeten inschakelen die het eventueel van hen kan overnemen.

De Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling vormt de leidraad voor het handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling, net zoals de Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming.”

3. Financiële aspecten

Aanvullend op de richtlijn moeten hulpverleners die werken met gezinnen in een (complexe) scheidingssituatie kennis hebben van de financiële gevolgen van de scheiding voor de ouders en kinderen. Het is belangrijk dat je hier als professional basiskennis van hebt en kunt verwijzen naar de juiste netwerkpartners indien extra hulp nodig is.

Uit onderzoek³ blijkt dat bij een scheiding vrouwen vaak aan koopkracht inleveren. Voor mannen geldt dit niet. Het CBS heeft op basis van zijn data onderzocht dat door de toegenomen economische zelfstandigheid en vooral de toegenomen financiële onafhankelijkheid de afgelopen jaren het risico op armoede na een scheiding bij met name vrouwen steeds kleiner is geworden. Daarnaast hebben gescheiden mannen en vrouwen met een laag inkomen vergeleken met vijf jaar eerder vaker een direct beschikbare financiële vermogensbuffer om het lage inkomen te compenseren⁴. Toch blijft uit elkaar gaan een significante risicofactor voor financiële problemen. Het hebben van financiële zorgen en/of financiële problemen kan een grote stressfactor zijn. Dit heeft zijn impact op de gezondheid van de ouders en de onderlinge relatie tussen de ouders⁵.

4. Professioneel handelen

Werken met ouders en kinderen in een (complexe) scheidingssituatie is werken in een sterk krachtenveld. Het is belangrijk hierin als professional stabiel te blijven. Daarvoor is bewustzijn nodig over de visie van waaruit men werkt, triggers en de reflectie hierop. Dit geeft professionals een belangrijke basis in hun handelen.

Aanvullend op de richtlijn moeten hulpverleners die werken met gezinnen in een (complexe) scheidingssituatie voldoende kennis en vaardigheden hebben hoe om te gaan met de (conflict)situatie tussen ouders en hoe hierin de juiste professionele afwegingen te kunnen blijven maken.

³ Bouman (2004); Kalmijn en De Vries (2008); Van den Brakel en Arts (2017)

⁴ CBS, Financiële gevolgen van een echtscheiding, <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/financiele-gevolgen-van-echtscheiding?onepage=true>

⁵ Zie bijvoorbeeld CPB, Problematische schulden en zorggebruik; <https://www.cpb.nl/problematische-schulden-en-zorggebruik>

5. Vereisten vanuit SKJ

Om deelname aan de te ontwikkelen deskundigheidsbevordering zo aantrekkelijk mogelijk te maken is vanuit de projectopdracht een vereiste dat de training wordt geaccrediteerd bij Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ). Dat betekent dat deze deskundigheidsbevordering moet voldoen aan de volgende criteria:

- de activiteit is op (post) hbo-niveau
- de inhoud van de activiteit sluit aan op de kennis en werkzaamheden van de jeugdhulpverlener
- de inhoud van de activiteit is gebaseerd op actuele, valide en betrouwbare vakkennis
- de deskundigheid bevorderende activiteit omvat ten minste 2 contacturen⁶.

De accreditatiecommissie toetst de deskundigheid bevorderende activiteit aan de volgende inhoudelijke criteria⁷:

- De scholing is gericht op professionele ontwikkeling van de jeugd- en gezinsprofessional;
- De scholing is gericht op het actueel houden van de vakkennis op minimaal hbo-niveau;
- De inhoud van de scholing heeft voor minimaal 30% specifiek betrekking op (ouders/verzorgers van) kinderen/jongeren en/of mensen in een afhankelijkheidsrelatie en/of systemische problematiek en/of intergenerationele problematiek.
- De scholing is gebaseerd op relevante, actuele, valide en betrouwbare vakkennis.

Een toets is verplicht als de scholing 18 uur of meer beslaat⁸.

⁶ Accreditatiereglement versie 2.0, artikel 10.2, p. 8

⁷ Accreditatiereglement versie 2.0, artikel 12, p. 8

⁸ Accreditatiereglement versie 2.0, artikel 8, p. 7

6. Regionale inbedding

Vanuit het programma Scheiden zonder Schade en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) zijn lessen geleerd die we meenemen in de ontwikkeling van de deskundigheidsbevordering voor Twente. De geleerde lessen hebben betrekking op de regionale inbedding van deskundigheidsbevordering. Zo staat in het eindrapport van het programma Scheiden zonder Schade beschreven: “Het is van belang dat professionals op het gebied van relatie- en scheidingsproblematiek zich blijven ontwikkelen en verbinding maken met andere (zorg)partijen in het veld, om gezamenlijk te leren en relatie- en scheidingsproblemen vroegtijdig te signaleren.”⁹ De basis hiervoor vormt “samenwerking tussen verschillende professionals vanuit een gezamenlijke visie”. In het Regiolab Den Haag, onderdeel van het programma Scheiden zonder Schade, is geëxperimenteerd met een nieuwe scheidingsaanpak. Specifiek over deskundigheidsbevordering werden de volgende lessen geleerd:

6.1. Verbinding leggen tussen zorg en recht

Uit regiolab Den Haag bleek¹⁰ dat het essentieel is om de verbindingen tussen zorg en recht in begeleiding van ouders in scheiding te leggen, om schade van kinderen te beperken. Scheiden zonder Schade geeft hierover aan: “De verbinding maken tussen de zorg, het sociaal domein (lokale sociaal teams, gemeente, jeugdbescherming) enerzijds en het ‘recht’ (rechtbank, advocatuur, mediation) anderzijds in begeleiding van ouders in scheiding, is belangrijk om de schade voor het kind in een scheidingssituatie te beperken. Juridische strijd tussen ouders kan het scheidingsproces vertragen en onvoldoende kennis van juridische zaken bij de zorg kan het scheidingsproces compliceren. De samenwerking is nodig zowel op visieniveau – dezelfde taal spreken – als op casusniveau in het samenwerken rondom een scheidingssituatie.” Concreet kunnen deze verbindingen gelegd worden door bijvoorbeeld zorgprofessionals kennis te laten maken met het juridische aspect van scheidingen en de advocatuur en rechtspraak kennis te laten maken met de zorg.

6.2. Weet elkaar regionaal te vinden

Verder bleek uit dit regiolab¹¹ dat het belangrijk is dat organisaties en hulpverleners elkaar regionaal en structureel weten te vinden voor kennisdeling, praktijkleren en consultatie. Dit zou bijvoorbeeld georganiseerd kunnen worden door het starten van een leernetwerk scheiding in de regio, waarbinnen alle actoren binnen het scheidingsveld aan elkaar worden verbonden. Scheiden zonder Schade geeft hierover aan: “Dit leernetwerk kan kennis en expertise met elkaar delen en benutten, knelpunten tussen verschillende domeinen sneller adresseren en verdiepen op benodigde kennis.”

6.3. Deskundigheidsbevordering

Tot slot bleek uit het regiolab¹² dat er een brede behoefte is aan deskundigheidsbevordering voor beroepskrachten op het gebied van scheiding. Dit zou bijvoorbeeld georganiseerd kunnen worden door het periodiek organiseren van bijeenkomsten die aansluiten bij de kennisbehoeften uit het veld. Deze bijeenkomsten zouden kunnen worden georganiseerd vanuit een leernetwerk.

Deze geleerde lessen uit Scheiden zonder Schade onderstrepen het belang van een regionale inbedding. Deze lessen worden meegenomen in de opzet van de deskundigheidsbevordering.

⁹ Eindrapportage Scheiden zonder Schade, Deskundigheidsbevordering, p. 11

¹⁰ Kennis en inzichten vanuit regiolab Den Haag, Scheiden zonder Schade, februari 2022, p. 3

¹¹ Kennis en inzichten vanuit regiolab Den Haag, Scheiden zonder Schade, februari 2022, p. 4

¹² Kennis en inzichten vanuit regiolab Den Haag, Scheiden zonder Schade, februari 2022, p. 4

7. Peiling onder Twentse hulpverleners

In februari 2022 is een peiling gehouden onder Twentse hulpverleners. Enerzijds was het doel van deze peiling inzicht te krijgen in hoe Twentse hulpverleners hun eigen kennis en vaardigheden op het kader (zie hoofdstuk 4) inschatten. Anderzijds had deze peiling tot doel om te onderzoeken of Twentse hulpverleners een grote scholingsbehoefte hebben op dit vlak – en of daarmee de conclusie die Scheiden zonder Schade trekt (zie alinea 6.3) gedeeld kan worden. In de enquête is gevraagd hoe respondenten hun kennisniveau op ieder aspect inschatten, of ze weten waar ze kennis op dit aspect kunnen halen en of ze weten naar wie ze op kunnen schalen als er iets speelt dat de hulpverlener zelf niet op kan lossen. Dit hoofdstuk beschrijft de uitkomst van deze behoeftepeiling.

7.1. Algemeen

Er hebben 203 Twentse hulpverleners meegewerkt aan deze enquête. De respondenten zijn werkzaam in een groot deel van de keten: veiligheidsdomein (9), jeugdhulp (70), (jeugd) ggz (38), verslavingszorg (12), gemeente (25), wijkteams (10), sociaal domein (14), verstandelijk gehandicaptenzorg (23) en overig (2). De grote meerderheid van deze respondenten heeft meer dan eens per week te maken met gezinnen in (complexe) scheidingssituaties (58.1%), gevolgd door meer dan tweemaal per maand (20.2%), meer dan eenmaal per maand (8.9%), meer dan eens per kwartaal (7.9%) en minder dan eens per kwartaal (4.9%).

Gemiddeld vinden 38.9% van deze hulpverleners dat zij in algemene zin niet over voldoende kennis en vaardigheden beschikken om ouders met relatieproblemen en/of in (complexe) scheidingssituaties van goede hulpverlening te voorzien. Voor de groep hulpverleners die minder dan eens per maand te maken heeft met (complexe) scheidingssituaties geldt dat zeven op de tien vindt dat ze over onvoldoende kennis en vaardigheden beschikken. Zie ook onderstaande tabel.

Algemeen oordeel													
Ik beschik over het algemeen over voldoende kennis en vaardigheden om ouders met relatieproblemen en/of in (complexe) scheidingssituaties van goede hulpverlening te voorzien:													
	> eens per week		> 2 x per maand			> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
<i>Sterk mee oneens</i>	2	1,7%	0	0,0%	0	0,0%	2	12,5%	0	0,0%	0	0,0%	
<i>Oneens</i>	38	32,2%	14	35,0%	6	33,3%	10	62,5%	7	70,0%	70,0%	70,0%	
<i>Eens</i>	73	61,9%	24	60,0%	12	66,7%	4	25,0%	3	30,0%	30,0%	30,0%	
<i>Sterk mee eens</i>	5	4,2%	2	5,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	

7.2. Juridische aspect

64.5% van de respondenten schat zijn/haar kennis op het juridische aspect in als (zeer) onvoldoende. Gedifferentieerd naar de mate waarin respondenten te maken hebben met deze problematiek, zie je opvallend genoeg nauwelijks verschillen in het zelf ingeschatte kennisniveau op dit aspect. 57.6% van de hulpverleners die meer dan eens per week te maken hebben met (complexe) scheidingen beoordeelt zijn/haar kennisniveau als (zeer) onvoldoende tegenover zo'n 70% van de hulpverleners die minder dan eens per week te maken hebben met deze situaties.

Dat hoeft geen probleem te zijn, als je als hulpverlener weet waar je kennis op dit aspect kunt halen. In antwoord op de vraag 'Weet jij waar je kennis kunt halen over juridische aspecten die spelen bij een scheidingssituatie' geeft 41.4% van de respondenten aan dit te weten. Meer dan de helft van de respondenten weet daarmee niet of misschien waar deze kennis gehaald kan worden. Opvallend is, dat er geen opvallende verschillen zijn in het antwoord op deze vraag gedifferentieerd naar hoe vaak hulpverleners te maken hebben met gezinnen in (complexe) scheidingssituaties.

In antwoord op de vraag 'Weet jij naar wie je op kunt schalen op het gebied van juridische aspecten iets speelt in een gezin dat je zelf niet op kunt lossen?' geeft 53.2% aan dit te weten. Dat betekent

dat plusminus de helft van de respondenten niet of misschien weten bij wie ze terecht kunnen als ze er op het gebied van juridische aspecten die spelen bij een scheidingssituatie zelf niet uitkomen.

Zie ook onderstaande tabel.

Juridische aspect												
Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden van de juridische aspecten die spelen bij een scheidingssituatie												
	> eens per week		> 2 x per maand		> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
Sterk mee oneens	12	10,2%	5	12,2%	1	5,6%	3	18,8%	2	20,0%		
Oneens	56	47,5%	24	58,5%	12	66,7%	9	56,3%	7	70,0%	90,0%	
Eens	42	35,6%	11	26,8%	5	27,8%	4	25,0%	1	10,0%		
Sterk mee eens	8	6,8%	1	2,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%		
Weet jij waar je kennis over de genoemde juridische aspecten die spelen bij een scheidingssituatie kunt halen?												
	> eens per week		> 2 x per maand		> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
Ja	47	40,5%	16	39,0%	8	44,4%	9	56,3%	4	40,0%		
Nee	18	15,5%	11	26,8%	0	0,0%	3	18,8%	3	30,0%	60,0%	
Misschien	51	44,0%	14	34,1%	10	55,6%	4	25,0%	3	30,0%		
Weet jij naar wie je op kunt schalen als er op het gebied van genoemde juridische aspecten iets speelt binnen een gezin dat je zelf niet op kunt lossen?												
	> eens per week		> 2 x per maand		> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
Ja	62	52,5%	20	48,8%	9	52,9%	10	62,5%	6	60,0%		
Nee	26	22,0%	10	24,4%	4	23,5%	2	12,5%	1	10,0%		
Misschien	30	25,4%	11	26,8%	4	23,5%	4	25,0%	3	30,0%		

7.3. Relationale aspect

Zeven op de tien respondenten (71.9%) vinden dat ze over voldoende kennis en vaardigheden beschikken van de relationele aspecten die komen kijken bij een scheidingssituatie. Gedifferentieerd naar de mate waarin respondenten te maken hebben met scheidingssituaties zie je dat hoe vaker men deze situaties tegenkomt, hoe capabeler men zich voelt. 55.7% van de respondenten weet waar men kennis kan halen over de relationele aspecten die spelen bij een scheiding. 65.5% van de respondenten weet naar wie ze op kunnen schalen als er binnen het gezin iets speelt op het gebied van relationele aspecten dat ze zelf niet op kunnen lossen.

Zie onderstaande tabel.

Relationele aspect												
Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden van de relationele aspecten die spelen bij een scheidingssituatie												
	> eens per week		> 2 x per maand		> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
Sterk mee oneens	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%		
Oneens	24	20,3%	13	31,7%	7	38,9%	7	43,8%	6	60,0%	60,0%	
Eens	85	72,0%	28	68,3%	11	61,1%	9	56,3%	4	40,0%	40,0%	
Sterk mee eens	9	7,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%		
Weet jij waar je kennis over de relationele aspecten die spelen bij een scheidingssituatie kunt halen?												
	> eens per week		> 2 x per maand		> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
Ja	67	56,8%	24	58,5%	12	70,6%	8	50,0%	2	20,0%		
Nee	22	18,6%	5	12,2%	2	11,8%	2	12,5%	6	60,0%	80,0%	
Misschien	29	24,6%	12	29,3%	3	17,6%	6	37,5%	2	20,0%		
Weet jij naar wie je op kunt schalen als er op het gebied van genoemde relationele aspecten iets speelt binnen een gezin dat je zelf niet op kunt lossen?												
	> eens per week		> 2 x per maand		> 1 x per maand		> eens per kwartaal		< eens per kwartaal			
Ja	76	66,7%	29	70,7%	10	58,8%	9	56,3%	9	56,3%	56,3%	
Nee	12	10,5%	4	9,8%	3	17,6%	2	12,5%	2	12,5%	43,8%	
Misschien	26	22,8%	8	19,5%	4	23,5%	5	31,3%	5	31,3%	31,3%	

7.4. Ouderschapsaspect

Plusminus zeven op de tien respondenten (69.0%) vindt dat ze over voldoende kennis en vaardigheden beschikken van de ouderschapsaspecten die komen kijken bij een scheidingssituatie. Een duidelijke relatie met hoe vaak hulpverleners gezinnen helpen in een (complexe) scheidingssituatie is daarbij niet te leggen. 53.7% van de respondenten weet waar ze kennis kunnen halen over de ouderschapsaspecten die spelen bij een scheiding. 65.0% van de respondenten weet naar wie ze op kunnen schalen als er binnen het gezin iets speelt op het gebied van ouderschapsaspecten dat ze zelf niet op kunnen lossen.

Zie onderstaande tabel.

Ouderschapsaspecten														
Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden van de ouderschapsaspecten die spelen bij een scheidingssituatie														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal		< eens per kwartaal		
Sterk mee oneens	0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%
Oneens	25	21,2%	21,2%	17	41,5%	41,5%	5	29,4%	29,4%	9	56,3%	56,3%	6	60,0%
Eens	86	72,9%	78,8%	21	51,2%	58,5%	12	70,6%	70,6%	7	43,8%	43,8%	3	30,0%
Sterk mee eens	7	5,9%		3	7,3%		0	0,0%		0	0,0%		1	10,0%
Weet jij waar je kennis over de ouderschapsaspecten die spelen bij een scheidingssituatie kunt halen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal		< eens per kwartaal		
Ja	70	59,8%		19	46,3%		10	55,6%		7	43,8%		3	30,0%
Nee	17	14,5%	40,2%	10	24,4%	53,7%	1	5,6%	44,4%	3	18,8%	56,3%	4	40,0%
Misschien	30	25,6%		12	29,3%		7	38,9%		6	37,5%		3	30,0%
Weet jij naar wie je op kunt schalen als er op het gebied van genoemde ouderschapsaspecten iets speelt binnen een gezin dat je zelf niet op kunt lossen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal		< eens per kwartaal		
Ja	83	70,3%		25	62,5%		11	61,1%		8	50,0%		5	50,0%
Nee	12	10,2%	29,7%	7	17,5%	37,5%	2	11,1%	38,9%	2	12,5%	50,0%	3	30,0%
Misschien	23	19,5%		8	20,0%		5	27,8%		6	37,5%		2	20,0%

7.5. Veiligheidsaspect

Plusminus zeven op de tien respondenten (72.4%) vindt dat ze over voldoende kennis en vaardigheden beschikken van de veiligheidsaspecten die komen kijken bij een scheidingssituatie. Gedifferentieerd naar de mate waarin respondenten te maken hebben met scheidingssituaties zie je opnieuw dat hoe vaker men deze situaties tegenkomt, hoe capabeler ze zich voelen. Maar liefst 71.4% van de respondenten weten waar ze kennis kunnen halen over de veiligheidsaspecten die spelen bij een scheiding. Ook weten veel respondenten – 81.3% – naar wie ze op kunnen schalen als er binnen het gezin iets speelt op het gebied van veiligheidsaspecten dat ze zelf niet op kunnen lossen.

Zie onderstaande grafieken.

Veiligheidsaspecten														
Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden van de veiligheidsaspecten die spelen bij een scheidingssituatie														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal		< eens per kwartaal		
Sterk mee oneens	0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%
Oneens	24	20,3%	20,3%	11	26,8%	26,8%	5	27,8%	27,8%	8	50,0%	50,0%	8	80,0%
Eens	79	66,9%	79,7%	28	68,3%	73,2%	13	72,2%	72,2%	8	50,0%	50,0%	1	10,0%
Sterk mee eens	15	12,7%		2	4,9%		0	0,0%		0	0,0%		1	10,0%
Weet jij waar je kennis over de veiligheidsaspecten die spelen bij een scheidingssituatie kunt halen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal		< eens per kwartaal		
Ja	87	75,0%		32	78,0%		12	70,6%		10	62,5%		4	40,0%
Nee	12	10,3%	25,0%	3	7,3%	22,0%	2	11,8%	29,4%	2	12,5%	37,5%	4	40,0%
Misschien	17	14,7%		6	14,6%		3	17,6%		4	25,0%		2	20,0%
Weet jij naar wie je op kunt schalen als er op het gebied van genoemde veiligheidsaspecten iets speelt binnen een gezin dat je zelf niet op kunt lossen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal		< eens per kwartaal		
Ja	97	82,9%		35	87,5%		15	83,3%		11	68,8%		7	70,0%
Nee	3	2,6%	17,1%	0	0,0%	12,5%	1	5,6%	16,7%	0	0,0%	31,3%	3	30,0%
Misschien	17	14,5%		5	12,5%		2	11,1%		5	31,3%		0	0,0%

7.6. Financiële aspect

Maar liefst vier op de vijf respondenten (81.8%) vinden dat ze over onvoldoende kennis en vaardigheden beschikken van de financiële aspecten die komen kijken bij een scheidingssituatie. Slechts 29.6% van de respondenten weet waar ze kennis kunnen halen over de financiële aspecten die spelen bij een scheiding. Ook weten maar weinig respondenten – 36.0% - naar wie ze op kunnen schalen als er binnen het gezin iets speelt op het gebied van financiële aspecten dat ze zelf niet op kunnen lossen.

Zie onderstaande tabel.

Financiële aspecten														
Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden van de financiële aspecten die spelen bij een scheidingssituatie.														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal			< eens per kwartaal	
Sterk mee oneens	13	11,0%		6	14,6%		2	11,1%		2	12,5%		1	10,0%
Oneens	73	61,9%	72,9%	34	82,9%	97,6%	14	77,8%	88,9%	14	87,5%	100,0%	7	70,0%
Eens	31	26,3%	27,1%	1	2,4%	2,4%	2	11,1%	11,1%	0	0,0%	0,0%	2	20,0%
Sterk mee eens	1	0,8%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%
Weet jij waar je kennis over de financiële aspecten die spelen bij een scheidingssituatie kunt halen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal			< eens per kwartaal	
Ja	37	31,9%		8	20,0%		7	38,9%		4	25,0%		4	40,0%
Nee	49	42,2%	68,1%	20	50,0%	80,0%	6	33,3%	61,1%	5	31,3%	75,0%	5	50,0%
Misschien	30	25,9%		12	30,0%		5	27,8%		7	43,8%		1	10,0%
Weet jij naar wie je op kunt schalen als er op het gebied van genoemde financiële aspecten iets speelt binnen een gezin dat je zelf niet op kunt lossen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal			< eens per kwartaal	
Ja	41	35,7%		16	39,0%		6	33,3%		6	37,5%		4	40,0%
Nee	46	40,0%	64,3%	11	26,8%	61,0%	6	33,3%	66,7%	4	25,0%	62,5%	4	40,0%
Misschien	28	24,3%		14	34,1%		6	33,3%		6	37,5%		2	20,0%

7.7. Professionele afwegingen

69% van de respondenten vindt dat ze over voldoende kennis en vaardigheden om de juiste professionele afwegingen te kunnen blijven maken in een scheidingssituatie. Iets meer dan de helft (56.2%) van de respondenten weet waar ze extra kennis op dit gebied kunnen halen. 63.1% van de respondenten weet naar wie ze op kunnen schalen als ze twijfelen of ze bij complexe scheidingen de juiste afwegingen kunnen blijven maken.

Zie onderstaande tabel.

Professionele afwegingen														
Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden om de juiste professionele afwegingen te kunnen blijven maken in een scheidingssituatie														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal			< eens per kwartaal	
Sterk mee oneens	0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%		1	10,0%
Oneens	27	22,9%	22,9%	11	26,8%	26,8%	6	33,3%	33,3%	12	75,0%	75,0%	6	60,0%
Eens	79	66,9%	77,1%	28	68,3%	73,2%	12	66,7%	66,7%	4	25,0%	25,0%	3	30,0%
Sterk mee eens	12	10,2%		2	4,9%		0	0,0%		0	0,0%		0	0,0%
Weet jij waar je extra kennis en vaardigheden om de juiste professionele afwegingen in een scheidingssituatie te kunnen blijven maken kunt halen?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal			< eens per kwartaal	
Ja	73	61,9%		24	58,5%		10	55,6%		4	26,7%		3	30,0%
Nee	24	20,3%	38,1%	7	17,1%	41,5%	2	11,1%	44,4%	2	13,3%	73,3%	4	40,0%
Misschien	21	17,8%		10	24,4%		6	33,3%		9	60,0%		3	30,0%
Weet jij naar wie je op kunt schalen als je twijfelt of je bij complexe scheidingen de juiste professionele afwegingen kunt blijven maken?														
	> eens per week			> 2 x per maand			> 1 x per maand			> eens per kwartaal			< eens per kwartaal	
Ja	79	66,9%		26	63,4%		13	72,2%		5	31,3%		5	50,0%
Nee	14	11,9%	33,1%	4	9,8%	36,6%	1	5,6%	27,8%	3	18,8%	68,8%	3	30,0%
Misschien	25	21,2%		11	26,8%		4	22,2%		8	50,0%		2	20,0%

7.8. Conclusie

Hulpverleners hebben vooral behoefte aan kennis en vaardigheden op het gebied van de juridische en financiële aspecten die spelen in een scheidingssituatie.

Verdeeld naar de frequentie waarin hulpverleners te maken hebben met (complexe) scheidingssituaties wordt duidelijk dat de groep die het minst vaak te maken heeft met deze casuïstiek zich over het algemeen ook het minst capabel voelt. Voor hen kan het raadzaam zijn om op alle aspecten bijgeschoold te worden.

8. Opzet van de deskundigheidsbevordering

De voorgaande hoofdstukken beschrijven de kaders van de te ontwikkelen deskundigheidsbevordering. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ideale leerlijn die de te ontwikkelen deskundigheidsbevordering heeft.

8.1. Inhoudelijke randvoorwaarden

Op basis van het vooronderzoek zijn de inhoudelijke randvoorwaarden bepaald. Deze zijn:¹³

- De primaire doelgroep voor deze training bestaat uit professionals in jeugdhulp, sociaal domein en gemeente.
- De deskundigheidsbevordering richt zich op de doelgroep Hbo-opgeleiden. Deze randvoorwaarde vloeit voort uit de vereiste van de opdrachtgever dat de deskundigheidsbevordering SKJ geaccrediteerd dient te worden.
- De deskundigheidsbevordering maakt de verbinding met de gehele regionale scheidingsketen.
- Daarbij vormt een belangrijke basis de richtlijn Jeugdhulp en Jeugdbescherming¹⁴ die gaat over kinderen en jongeren van wie de ouders uit elkaar gaan of al uit elkaar zijn. Daarnaast is bepaald dat ook de financiële aspecten en de rol van de professional worden meegenomen.
- In de deskundigheidsbevordering is het opdoen van kennis even belangrijk als het opdoen en oefenen van vaardigheden.
- De deskundigheidsbevordering vraagt een structureel vervolg in de regionale scheidingsketen.

8.2. Doel van de deskundigheidsbevordering

Deze deskundigheidsbevordering heeft de volgende doelen:

- *Kinderen* blijven in verbinding met beide ouders en voelen hiervoor de ruimte. Ze zijn op hun eigen ontwikkeling gericht (en niet op hun ouders);
- *Ouders* voelen zich zekerder, er ontstaat stabiel ouderschap, waardoor er ook minder beroep gedaan wordt op hulpverlening;
- *Hulpverleners* voelen zich zekerder in uitvoering van hun beroep, ervaren minder spanning in complexe casuïstiek, bepalen een koers/richting en staan achter hun besluiten.
- Ook kennen *hulpverleners* de keten rond (complexe) scheidingen beter. Ze weten waar zij zich bevinden in de keten, wat voorliggend kan worden opgelost en wanneer inzet van een specialist nodig is.

8.3. Inhoud van de deskundigheidsbevordering

Door in te zetten op deskundigheidsbevordering op het gebied van (complexe) scheidingen professionaliseren we de inzet en vaardigheden van hulpverleners. Daarmee vergroten we het zelfvertrouwen waardoor hulpverleners vanuit rust en bewustzijn het gezin zo goed mogelijk kunnen ondersteunen. Met deze basisattitude kan de professional (preventief) mede zorgen voor stabiel ouderschap zodat kinderen zich vrij en rustig kunnen ontwikkelen.

Kijkend naar de uitkomsten van de behoeftepeiling hebben hulpverleners vooral behoefte aan extra kennis op de juridische en financiële aspecten die spelen bij een (complexe) scheiding.

¹³ Voor de volledige opdrachtbeschrijving zie het projectplan bij dit project.

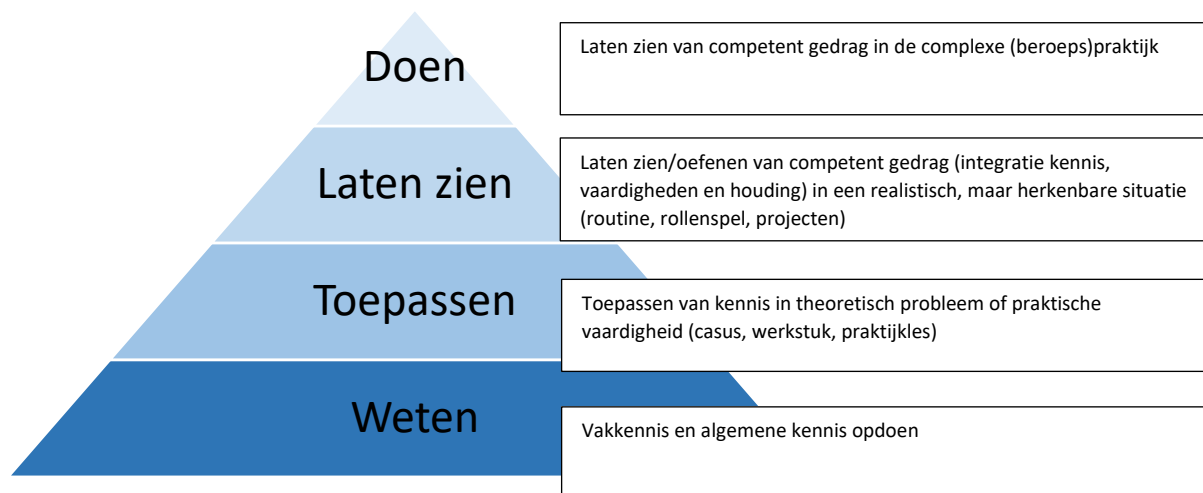
¹⁴ Richtlijn Jeugdhulp en Jeugdbescherming; Scheiding en problemen van jeugdigen; Samenwerking met ouders, jeugdige, het netwerk en de school; Noodzakelijke kennis voor een beroepskracht. <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/scheiding/samenwerking-met-ouders-jeugdige-netwerk-en-school/noodzakelijke-kennis-van-de-beroepskracht/>

Uit vooronderzoek¹⁵ blijkt verder dat het grootste leerrendement bij professionals die te maken hebben met complexe scheidingen bestaat uit het leren kennen en betrekken van de hele keten. Dit faciliteert de ontmoeting en zorgt er voor dat contactpersonen bekend zijn. Ook wordt geadviseerd om lokale experts te betrekken bij het ontwikkelen van verdiepende modules op het gebied van complexe scheidingen.

Kijkend naar het aanbod dat al beschikbaar is (zie bijlage 1), is er vooral behoefte aan een kortdurende deskundigheidsbevordering. De maximale duur die wordt geadviseerd bedraagt één dag.

8.4. Leerrendement

Beroepsbekwaamheid laat zich volgens Miller (1990) onderscheiden in vier fases van leren. Kennis kan nooit alleen staan en is altijd gekoppeld aan het toepassen, de vaardigheden in de praktijk. Zie onderstaande visuele weergave.

Vier niveaus beroepsbekwaamheid, Miller (1990)

Met deze deskundigheidsbevordering beogen we een optimaal leerrendement. In een leeromgeving komen de vier niveaus of fasen terug. Concreet vertaald zich dit naar een concept dat gericht is op:

- a. Weten / updaten van vakkennis;
- b. Toepassen van kennis in een theoretisch probleem of praktische vaardigheid;
- c. Oefenen van competent gedrag;
- d. Toepassen van competent gedrag in de complexe beroepspraktijk.

Het is daarbij belangrijk om aan te sluiten op de manier waarop hulpverleners in de praktijk leren. Is dit met een collega/peer, in het netwerk of via een online community en wat helpt om dit vol te houden? Het leertraject moet relevant zijn en betekenis hebben in het dagelijks werk van de Twentse hulpverleners.

¹⁵ Zie 6. Regionale inbedding (p.8). Plus gesprekken over best practises op dit gebied met de projectleider Scheiden zonder Schade en senior medewerker met aandachtsgebied scheiding bij het NJI.

8.5. Leerlijn

Op basis van het vooronderzoek stellen wij een leerlijn als deze voor:

Weten	Kick off – Prikkelende aftrap	Podcast(serie): wat kom je als professional tegen rond dit thema (herkenning en erkenning bieden)
	Kick off – Promotie	Prikkelend filmpje via samenwerkingspartners met een verwijzing naar het platform waarop de training te vinden is
	Zelfstudie	Meest recente kennis van de juridische, veiligheids-, ouderschaps-, relationele en financiële aspecten die spelen bij complexe scheidingen. De onderdelen juridische aspecten en financiële aspecten zijn verplicht, de overige onderdelen optioneel. Inzicht in sociale kaart op het gebied van complexe scheidingen.
Toepassen	Fysieke training met andere regionale deelnemers uit de keten	Bewustzijn en reflecteren op de rol van de professional (visie, reflectie en positionering) Verdieping op specifieke inhoudelijke thema's
Laten zien		Oefenen van competent gedrag met een trainingsacteur
Doen	Terugkom moment online trainingsgroep	Bespreken van ervaringen aan de hand van casuïstiek met als doel aanzetten tot reflectie en gezamenlijke koers bepalen (wat te doen, vanuit welke positie)
	Supervisie / intervisie / leernetwerk	Borging van het geleerde in de keten. Het opzetten van een regionale structuur waarin supervisie en intervisie in de keten plaatsvindt. Is hiervoor geen mogelijkheid, dan dient dit geborgd te worden in de organisatie waar de hulpverlener werkzaam is.

9. Mogelijkheden voor zelfstudie

De peiling (zie hoofdstuk 5) laat zien dat er een behoefte is onder Twentse hulpverleners aan deskundigheidsbevordering rond (complexe) scheiding. In de opzet van de deskundigheidsbevordering (zie hoofdstuk 8) wordt dan ook zelfstudie voorgesteld als onderdeel van de leerlijn. Gelukkig is er landelijk al veel studiemateriaal beschikbaar waarmee Twentse hulpverleners hun kennisniveau op dit onderwerp kunnen verbeteren.

In Nederland zijn het Nederlands JeugdInstituut (*NJI*) en het programma Scheiden zonder Schade (*VNG, ministerie Justitie en Veiligheid, ministerie Volksgezondheid Welzijn en Sport, Raad voor de Rechtspraak*) toonaangevend als het gaat over het onderwerp complexe scheidingen. Beiden hebben materialen opgeleverd waar professionals vrijuit gebruik van kunnen maken¹⁶. Dit kan dan ook goed gebruikt worden als zelfstudie op het onderwerp (complexe) scheidingen.

9.1. Overkoepelend

Overkoepelend zijn de volgende informatiebronnen van belang:

- Aanpak bij Complexe Scheidingen; *Jeugdzorg Nederland*, rapport
https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2021/03/Aanpak_bij_Complexe_Scheidingen-def.pdf
- Richtlijn bij scheiding; *NJI*, rapport
<https://www.nji.nl/richtlijnen/richtlijn-scheiding-en-problemen-bij-jeugdigen-voor-jeugdhulp-en-jeugdbescherming>
- Aanpak bij Complexe Scheidingen, *Expertisecentrum William Schrikker*, app
In de app kunnen professionals, dankzij infographics en een zoekfunctie, snel informatie vinden.

9.2. Juridische aspect

Rond het juridische aspect is een podcast en webinar beschikbaar:

- Juridische basiskennis in scheidingssituaties; *Scheiden zonder Schade (webinar; 2.5 uur)*
<https://www.youtube.com/watch?v=hGyowMiAr1A>
- Complexe Scheidingen Podcast 4: Het juridisch aspect; *Jeugdzorg Nederland*, podcast
<https://soundcloud.com/user-963634629/complexe-scheidingen-podcast-4-het-juridische-aspect>

9.3. Relationale aspect

Rond het relationele aspect zijn webinars en een podcast beschikbaar:

- Als gezin door het scheidingsproces; *Scheiden zonder Schade (1.5 uur)*
<https://www.youtube.com/watch?v=Vgr9S2CP8BI>
- Webinar Relatievaardigheden; *Scheiden zonder Schade (1.5 uur)*
<https://www.youtube.com/watch?v=g7DImAXja1w>
- Complexe Scheidingen Podcast 1: Samenwerking tussen ouders; *Jeugdzorg Nederland*, podcast
<https://soundcloud.com/user-963634629/podcast-1-samenwerking-tussen-ouders>

¹⁶ In afstemming met het Ontwikkelteam is uitsluitend het aanbod en advies van deze gerenommeerde instituten meegenomen. Eventueel ander landelijk beschikbaar aanbod is buiten beschouwing gelaten. Basis voor deze inventarisatie vormt een gesprek met Kitty van Julsingha, tot het aflopen van het programma (per 1 januari 2022) projectleider Scheiden zonder Schade en een gesprek met Harmke Berghenengouwen, senior medewerker bij het NJI.

9.4. Ouderschapsaspect

Rond het ouderschapsaspect zijn webinars beschikbaar:

- Als gezin door het scheidingsproces; *Scheiden zonder Schade (1.5 uur)*
<https://www.youtube.com/watch?v=Vgr9S2CP8BI>
- Webinar Ouderverstoting; *Scheiden zonder Schade (1.5 uur)*
<https://www.youtube.com/watch?v=qZquHcqZ3nw>

9.5. Veiligheidsaspect

Rond het veiligheidsaspect zijn geen webinars of podcasts beschikbaar vanuit het NJI of Scheiden zonder Schade.

9.6. Financiële aspect

Rond het financiële aspect is een webinar beschikbaar:

- Webinar Scheiden zonder schulden; *NIBUD (1 uur)*
<https://vimeo.com/566057332>

9.7. De rol van de professional

Rond de rol van de professional is een artikel en podcast beschikbaar:

- Hoe werk je samen met gescheiden ouders?; *NJI, artikel met handreikingen*
<https://www.nji.nl/scheiding/samenwerken-met-gescheiden-ouders>
- Complexe Scheidingen Podcast 2: De rol van de jeugdzorgwerker; *Jeugdzorg Nederland, podcast*
<https://soundcloud.com/user-963634629/complexe-scheidingen-podcast-de-rol-van-de-jeugdzorgwerker>

10. Borging

Bij de start van dit project is geïnventariseerd welke mogelijkheden er regionaal – door organisaties zelf – geboden worden om kennis en vaardigheden op het gebied van (complexe) scheidingen aan te scherpen. Voor een overzicht hiervan zie *bijlage 1*. Deze mogelijkheden hebben echter niet dezelfde doelen en dezelfde focus op het betrekken van de hele keten in de deskundigheidsbevordering bij (complexe) scheiding. Deskundigheidsbevordering is nodig en vraagt het volgende aan borging:

10.1. Regionale inbedding, ook na afloop van de deskundigheidsbevordering

Scheidingsproblematiek is complex en vraagt om een multidisciplinaire aanpak. Daarom is integraal samenwerken en netwerkvorming tussen verschillende partijen en domeinen van groot belang. In lijn met de eindresultaten van het programma Scheiden zonder Schade¹⁷, adviseren wij dringend deze deskundigheidsbevordering regionaal in te bedden. Dit zodat de hele keten in Twente dezelfde taal leert spreken en dezelfde basiskennis heeft. Ook leidt dit tot de beste leerrendementen en stimuleert een regionale uitrol deelname van professionals die op andere plekken in de keten werkzaam zijn. Dit heeft als neveneffect dat contactpersonen bekend zijn. In het vervolg ervan kunnen zij elkaar blijven versterken, bijvoorbeeld door een netwerk te vormen van de verschillende aandachtfunctionarissen/specialisten die het thema (complexe) scheidingen in hun portefeuille hebben. Dit vraagt een regionaal commitment, regionale borging, regionale communicatie en regionale financiering.

10.2. Platform waar training op aangeboden gaat worden

Het is belangrijk om in de fase voor de daadwerkelijke ontwikkeling van het product al helder te hebben op welk platform het product ondergebracht gaat worden. Zo kan rekening worden gehouden met de vereisten van het (online) kennis- en trainingscentrum. Ook kan zo vooraf al af worden gestemd over (on)mogelijkheden rond het beheer van het product.

10.3. Toegankelijkheid van de training

Omdat contacturen een verplicht element in de deskundigheidsbevordering is moeten trainers beschikbaar zijn (en blijven) om deze training uit te voeren. Dit vraagt het opleveren van een draaiboek en een organisatie, afdeling of persoon die ervoor zorgdraagt dat de training daadwerkelijk wordt georganiseerd en het opgeleverde product actueel blijft.

10.4. Vervolg: implementatie in de organisatie

Implementatie in de gemeenten en zorgorganisaties die deze deskundigheidsbevordering af willen nemen is van essentieel belang. Een training/deskundigheidsbevordering is immers het startpunt, maar internalisatie van kennis en nieuwe vaardigheden gebeurt pas als er in de teams frequent aandacht voor het onderwerp is. Niet alleen door een eenmalige deskundigheidsbevordering en bijvoorbeeld microlearning, maar ook door intervisies en supervisies. Dit vraagt aandacht van de organisaties die met deskundigheidsbevordering van haar hulpverleners aan de slag wil.

10.5. Deskundigheidsbevordering op MBO-niveau

Vanuit de opdracht hebben wij ons gefocust op het maken van een trainingsopzet voor HBO'ers. Maar wij zien ook een grote behoefte aan deskundigheidsbevordering op dit gebied onder MBO'ers. Deze hulpverleners hebben het thema complexe scheidingen niet behandeld in hun opleiding, maar hebben er in hun werk wel frequent mee te maken.

¹⁷ Zie Handreiking Scheiden zonder Schade, VNG, 12 januari 2022, <https://vng.nl/sites/default/files/2020-11/scheiden-handreiking-06.pdf> of de interactieve versie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/documenten/publicaties/2022/01/12/handreiking-gemeenten#mii-szs-integrale-samenwerking> en zie 6. Regionale inbedding (p.8)

11. Routes naar regionale borging en inbedding

Een brede regionale inbedding van deze deskundigheidsbevordering was op het moment dat het project liep geen mogelijkheid. Aan de voorwaarden voor borging kon door de Twentse Transformatie niet worden voldaan. Zo is niet helder welke voorwaarden gecreëerd kunnen worden om brede regionale inbedding van dit product te realiseren, wordt niet duidelijk aan welk orgaan het product kan worden overgedragen en is ook onbekend hoe de financiering van dit product na de projectperiode geborgd wordt.

In dit hoofdstuk worden alternatieve manieren voorgesteld om op termijn tóch een regionale inbedding van deze deskundigheidsbevordering te realiseren. Hiervoor zijn vier routes mogelijk:

- Opname in het aanbod van Saxion Hogescholen;
- Het vormen van lokale netwerken en van daaruit de deskundigheidsbevordering aanbieden;
- (Middels dit rapport) lokale afdelingen Leren & Ontwikkelen van gemeenten en/of zorgorganisaties faciliteren om zelf op maat deskundigheidsbevordering rond (complexe) scheidingen te ontwikkelen en leernetwerken zelf te organiseren;
- Aansluiten bij het al bestaande regionale platform *scheidingsplein.nl*.

11.1. Opname in aanbod Saxion

Saxion Hogescholen biedt bachelor, advanced degree en masteropleidingen aan. De hogeschool leidt toekomstige professionals op tot ze start bekwaam zijn. De inhoud van deze opleidingen wordt bepaald door eisen vanuit het ministerie van Onderwijs. Het onderwerp 'complexe scheidingen' is zeer complex en bovendien geeft het curriculum beperkt de ruimte om een extra onderwerp toe te voegen. Saxion Hogescholen ziet daarom geen mogelijkheden om dit thema op korte termijn toe te voegen aan het bekostigd onderwijs. Wel ziet de school mogelijkheden om het aanbod op te nemen vanuit 'leven lang leren', het zogenaamde post initieel onderwijs. Hierbinnen worden cursussen, trainingen, leergangen en intervisietrajecten ontwikkeld en aangeboden.

Saxion Hogescholen heeft aangegeven een bijdrage te kunnen leveren in het creëren van een open aanbod aan professionals in Twente. Dit betekent dat het aanbod – tegen betaling – afgenomen kan worden. In ruil daarvoor ontwikkelt Saxion de deskundigheidsbevordering, is eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van de deskundigheidsbevordering, regelt de (SKJ-)accreditatie(s), mixt deelnemers op disciplines in de keten zodat een zo groot mogelijke variatie ontstaat, levert de trainers, begeleidt intervisies en organiseert de leernetwerken. Ook is Saxion bereid om – als er een te kleine variatie van disciplines uit de scheidingsketen aanwezig is in een cursusgroep – een andere vorm te zoeken om de ontbrekende disciplines toch toe te voegen aan de deskundigheidsbevordering. Bijvoorbeeld door ze in te zetten als gastdocent of als gastcursist.

Een belangrijk voordeel van Saxion Hogescholen als potentiële aanbieder van deze deskundigheidsbevordering is dat zo tevens toekomstige professionals kunnen profiteren van deze deskundigheidsbevordering. Tenminste, als ook de leernetwerken via Saxion worden georganiseerd. (3^e en 4^e jaars) Studenten in het Hbo-onderwijs moeten steeds vaker in hun curriculum deelnemen aan een interdisciplinaire samenwerkingsopdracht. Dat kan ook een leernetwerk zijn. Deze studenten kunnen bijvoorbeeld achtergrondinformatie of verdieping op een onderwerp zoeken voor het leernetwerk. Hier leren de studenten ook van: wat werkt op het gebied van complexe scheidingen wel en wat niet? De betrokken docent verwerft samen met het leernetwerk kennis, is ook coach en wijst het netwerk op de goede weg om een oplossing te vinden.

11.1.1. Andere aanbieders

Uiteraard zijn er naast Saxion Hogescholen ook andere aanbieders in de regio die deze deskundigheidsbevordering kunnen ontwikkelen, accrediteren en uitvoeren vanuit de gedachte 'leven lang leren'. Ook deze aanbieders kunnen de deskundigheidsbevordering ontwikkelen, zijn eindverantwoordelijk voor de kwaliteit, regelen de SKJ-accreditatie, leveren trainers en begeleiden supervisies, intervisies of leernetwerken. Dit kan onder andere interessant zijn als men de voorkeur heeft voor een ontwikkelaar uit de zorg- of preventiesector, die bijvoorbeeld ook een stuk projectleiding op zich kan nemen. Impluz is één van de organisaties die dit zou kunnen bieden.

Voor welke aanbieder men ook kiest: deze variant vraagt in ieder geval regionale organisatie. Er moet een persoon beschikbaar zijn waarmee kan worden afgestemd over de inhoud van de deskundigheidsbevordering en de te maken keuzes hierin. Deze persoon moet een mandaat hebben vanuit de regio of het lokale netwerk (zie 11.2.1), wordt mede-eigenaar van de ontwikkeling van het product en draagt bijvoorbeeld ook bij aan de regionale communicatie over de deskundigheidsbevordering.

11.2. Lokale inbedding

11.2.1. Inbedding in het lokale netwerk (complexe) scheidingen

Wanneer het geen mogelijkheid is om deze training en de follow-up hiervan (in een supervisie/intervisie/leernetwerk structuur) regionaal uit te rollen is het beste alternatief om deze deskundigheidsbevordering lokaal per gemeente te ontwikkelen, in te bedden en in de samenstelling van de groepen zoveel mogelijk verschillende achtergronden met elkaar te combineren.

Het vanaf de start borgen van commitment vanuit gemeente en benodigde organisaties uit de keten is cruciaal bij de vorming van een lokaal netwerk (complexe) scheidingen. Een initiatief als het 'Scheidingspact' dat de gemeente Almelo op wil zetten zou hier een voorbeeld van kunnen worden.

Spreek bij een dergelijk pact direct bij de start af dat deelname aan dit pact ook betekent dat de gemeente en organisaties zich committeren aan de uitkomst ervan. Want op welke manier de deskundigheidsbevordering ook wordt aangeboden: er zal altijd borging op de punten uit het vorige hoofdstuk (9) nodig blijven en er zullen dan ook altijd in enige vorm kosten aan verbonden blijven.

Dit vraagt een gezamenlijke kick off met het lokale netwerk met als doel bepalen wat het lokale netwerk samen ontwikkelt/organiseert en wat (gemeentelijke of zorg)organisaties zelf oppakken. Het zou mooi zijn als het netwerk besluit samen een deskundigheidsbevordering te ontwikkelen. Zo kunnen mensen uit de lokale keten een rol krijgen in het geven van de training. Ook kan in de samenstelling van de cursusgroepen nagestreefd worden om een zo groot mogelijk deel van de keten in de cursusgroepen te plaatsen.

Deze variant vraagt in ieder geval een werkgroep met een mandaat om namens het lokale netwerk te handelen, regionale organisatie, coördinatie en communicatie.

11.2.2. Afdelingen Leren & Ontwikkelen faciliteren

Lukt het niet om per gemeente een netwerk op te zetten waarin de training lokaal wordt ontwikkeld en uitgevoerd, dan is een laatste alternatief dat afdelingen van gemeenten en zorgorganisaties zelf aan de slag gaan om een bij hun organisatie passende deskundigheidsbevordering te ontwikkelen. De informatie in dit rapport kan hiervoor als basis worden gebruikt.

Concreet betekent deze optie dat gemeenten en zorgorganisaties zelf een deskundigheidsbevordering (complexe) scheiding ontwikkelen die past bij hun organisatie. De

organisaties bedden deze training in de eigen scholingsprogramma's en bijvoorbeeld het inwerk- en scholingsprogramma van nieuwe medewerkers.

Daarbij blijft het essentieel dat de lokale ontmoeting tussen professionals uit de keten van (complexe) scheidingen gefaciliteerd wordt. Door casuïstiek te bespreken en hier vanuit andere gezichtspunten input op te krijgen komt informeel leren tot stand. Dit is een belangrijke succesfactor om de gewenste verandering te realiseren. De behoefte om bij elkaar te komen moet vanuit de hulpverleners zelf komen en kan niet worden 'georganiseerd'. Ook hier zal de ervaren beschikbare tijd om deel te nemen aan een netwerk als dit de belangrijkste succesfactor zijn.

11.2.3. Randvoorwaarden voor lokale inbedding

Welke variant ook wordt gekozen, het is essentieel dat het volgende vooraf goed wordt georganiseerd:

- Commitment van de partners in het lokale netwerk aan de uitkomst van het traject, dus ook waar het de scope van de deskundigheidsbevordering, facilitering van budget en uren betreft.
- Een werkgroep die deze opdracht oppakt met het mandaat om namens het lokale netwerk te handelen.
- Financiering van de ontwikkeluren voor de hulpverleners die hierin een kartrekkersrol gaan vervullen. De betrokkenheid van hulpverleners is essentieel om tot een programma te komen dat goed aansluit op de praktijk. Dit is tegelijkertijd ook het grootste knelpunt, omdat van hulpverleners wordt verwacht dat zij declarabel zijn en productie draaien. Hiervoor zal lokaal een oplossing gevonden moeten worden;
- Daarnaast moeten gemeenten en zorgorganisaties uren beschikbaar stellen voor medewerkers om deze deskundigheidsbevordering (inclusief supervisie/intervisie/leernetwerk) te volgen. Er ligt veel druk bij hulpverleners om op verschillende onderwerpen bijgeschoold te worden. Gemeenten en zorgorganisaties moeten keuzes maken in welke onderwerpen het meest belangrijk zijn en voor deze onderwerpen faciliteren dat medewerkers de scholing kunnen volgen.
- Inbedding in de eigen scholingsprogramma's werkt het beste om duurzame borging te realiseren. Ook zou een deskundigheidsbevordering als deze standaard meegenomen moeten worden in het inwerk- en scholingsprogramma van (nieuwe) medewerkers.

Hierbij willen we specifiek aandacht vragen voor kleine organisaties en kleine gemeenten. Voor deze organen zal het (zeer) lastig zijn om voor eigen medewerkers deze scholing te ontwikkelen en te organiseren. Het is dan ook aannemelijk dat deze alternatieven alleen werkbaar zijn voor de grote gemeenten en grote zorgorganisaties. Een aanbeveling is dan ook om kleinere gemeenten en organisaties aan te laten sluiten bij trainingen die vanuit andere organen georganiseerd worden.

11.3. Regionaal platform

Deskundigheidsbevordering waarbij regionale inbedding wordt geambieerd vraagt een regionaal platform. Een voorbeeld van zo'n regionaal platform is www.scheidingsplein.nl. Op dit platform zijn 18 gemeenten uit Noord-Holland met elkaar verenigd. Naast informatie aan (ex)partners, kinderen & jongeren en betrokkenen wordt ook informatie geboden aan professionals. Het platform biedt een overzicht van al het aanbod dat er is: voor ouders, kinderen & jongeren én deskundigheidsbevordering voor professionals. Regio Twente kan eenvoudig aansluiten bij dit platform middels het aanmaken van een pagina onder het tabblad 'professionals'.

Een platform als dit kan daarmee een goed regionaal communicatiepunt kunnen zijn voor deze deskundigheidsbevordering (naast alle andere informatie die geboden wordt). Wanneer financiële middelen gekoppeld blijven aan dit platform, kan het ook het orgaan worden van waaruit de deskundigheidsbevordering regionaal in de keten wordt aangeboden.

12. Het gewenste vervolg

Dit rapport laat zien dat er in Twente een substantiële behoefte aan deskundigheidsbevordering rond complexe scheidingen is. Daarmee wordt met nadruk niet alleen de zelfstudie en scholingsdag bedoeld, maar ook de opvolgende supervisie/intervisie/leernetwerken. Daar zal de daadwerkelijke verandering ontstaan. Lokale professionals uit het scheidingsnetwerk leren elkaar kennen, elkaars taal en perspectief begrijpen, krijgen meer inzicht in eigen handelen en dat van anderen in de keten en weten beter wat voorliggend kan worden opgelost en wanneer dat niet (meer) kan.

Een deskundigheidsbevordering als deze heeft dan ook de volgende doelen:

- *Kinderen* blijven in verbinding met beide ouders en voelen hiervoor de ruimte. Ze zijn op hun eigen ontwikkeling gericht (en niet op hun ouders);
- *Ouders* voelen zich zekerder, er ontstaat stabiel ouderschap, waardoor er ook minder beroep gedaan wordt op hulpverlening;
- *Hulpverleners* voelen zich zekerder in uitvoering van hun beroep, ervaren minder spanning in complexe casuïstiek, bepalen een koers/richting en staan achter hun besluiten.
- Ook kennen *hulpverleners* de keten rond (complexe) scheidingen beter. Ze weten waar zij zich bevinden in de keten, wat voorliggend kan worden opgelost en wanneer inzet van een specialist nodig is.

12.1.1. Onderzoek regionale inbedding nogmaals

Wij adviseren met klem om op bestuurlijk niveau te onderzoeken of een regionale inbedding van deze training niet alsnog gerealiseerd kan worden. Bijvoorbeeld door aan te haken bij Twentse Koers, Preventieplatform Twente en Twentse Kracht (specifiek voor ambtenaren). Deze samenwerkingsverbanden en organisaties hebben al een regionale opdracht, deze deskundigheidsbevordering past in hun doelstelling én de financiering van deze organen lijkt al structureel geborgd te zijn.

12.1.2. Alternatief: lokaal netwerk in samenwerking met ontwikkelaar

Kijkend naar de alternatieve routes die er zijn om tot regionale borging en inbedding te komen is het meest kansrijke scenario het organiseren van lokale netwerken (bijvoorbeeld per gemeente; of één grote gemeente samen met omliggende kleine gemeenten) in samenwerking met een partner die de deskundigheidsbevordering in zijn geheel (inclusief follow-up) kan ontwikkelen en uitvoeren.

12.1.3. Randvoorwaarden

Dit vraagt van de regio of van de lokale netwerken:

- Commitment van de partners in het lokale netwerk aan de uitkomst van het traject, dus ook waar het de scope van de deskundigheidsbevordering, facilitering van budget en uren betreft.
- Een werkgroep die deze opdracht oppakt met het mandaat om namens het lokale netwerk te handelen.
- Financiering van de ontwikkeluren voor de hulpverleners die hierin een kartrekkersrol gaan vervullen. De betrokkenheid van hulpverleners is essentieel om tot een programma te komen dat goed aansluit op de praktijk. Dit is tegelijkertijd ook het grootste knelpunt, omdat van hulpverleners wordt verwacht dat zij declarabel zijn en productie draaien. Hiervoor zal lokaal een oplossing gevonden moeten worden;
- Daarnaast moeten gemeenten en zorgorganisaties uren beschikbaar stellen voor medewerkers om deze deskundigheidsbevordering (inclusief supervisie/intervisie/leernetwerk) te volgen. Er ligt veel druk bij hulpverleners om op verschillende onderwerpen bijgeschoold te worden. Gemeenten en zorgorganisaties moeten keuzes maken in welke onderwerpen het meest belangrijk zijn en voor deze onderwerpen faciliteren dat medewerkers de scholing kunnen volgen.

- Inbedding in de eigen scholingsprogramma's werkt het beste om duurzame borging te realiseren. Ook zou een deskundigheidsbevordering als deze standaard meegenomen moeten worden in het inwerk- en scholingsprogramma van (nieuwe) medewerkers.

12.1.4. Opname in curriculum Mbo'ers en Hbo'ers

Daarnaast adviseren wij bestuurders nadrukkelijk om een lobby op te starten om kennis en kunde rond (complexe) scheidingen opgenomen te krijgen in het curriculum van Mbo- en Hbo-opleidingen. Met name in het werkveld van het sociaal domein en jeugdhulp. Hoe beter professionals bij de start van hun carrière ingevoerd zijn in de ingewikkelde dynamiek van (complexe) scheidingen, hoe beter zij in staat zullen zijn om de juiste taal te spreken, op tijd andere partners uit het netwerk te betrekken en daarmee (verdere) escalatie te voorkomen. Daarbij zorgt dit er voor dat over 5 jaar uitsluitend professionals afstuderen die over de meeste recente kennis over dit thema beschikken. Regionale borging wordt op termijn ook via deze route een feit.

Bijlage 1. Beschikbaar regionaal aanbod deskundigheidsbevordering (complexe) scheiding

Uitvraag onder 11 grootste aanbieders Jeugdzorg, 3 aanbieders sociaal domein, 4 gemeenten en informatiepunt Loes in december 2021. Zeven organisaties hebben niet gereageerd op de vraag; vier organisaties gaven aan geen aanbod te hebben. Onderstaand het overzicht van de binnengekomen reacties.

Onderwerp	Beschikbaar aanbod voor professionals
Juridische aspecten	<ul style="list-style-type: none"> • Complexe scheiding: Het juridische aspect; <i>Ambiq, podcast (20 minuten)</i> • Werken met complexe echtscheidingsproblematiek; <i>Instituut René Knip; SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i>
Relationele aspecten	<ul style="list-style-type: none"> • Workshop complexe scheiding; <i>Curess, Curess Congres</i> • Werken aan ouderschap na scheiding – training aan professionals; <i>Trias, SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i> • Werken met complexe echtscheidingsproblematiek; <i>Instituut René Knip; SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i> • Complexe Scheidingen: een gesprek met een ervaringsdeskundige, <i>Ambiq, podcast (20 minuten)</i>
Ouderschapsaspecten	<ul style="list-style-type: none"> • Complexe scheidingen: Samenwerking tussen ouders; <i>Ambiq, podcast (20 minuten)</i> • Hechting: de relatie tussen een kind en zijn opvoeder(s); <i>Ambiq, webinar (30 minuten)</i> • Werken aan ouderschap na scheiding – training aan professionals; <i>Trias, SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i> • Werken met complexe echtscheidingsproblematiek; <i>Instituut René Knip; SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i> • Kinderen uit de knel; <i>Jeugd ggz, therapeutisch programma</i>
Veiligheidsaspecten	Geen aanbod.
Financiële aspecten	Geen aanbod.
De rol van de professional	<ul style="list-style-type: none"> • Conflictscheiding: De jeugdzorgwerker in spagaat; <i>Ambiq, webinar (30 minuten)</i> • Complexe scheidingen: de rol van de jeugdzorgwerker; <i>Ambiq, podcast (20 minuten)</i> • Concomplexe scheidingen: aanpak complexe scheiding, <i>Ambiq, webinar (30 minuten)</i> • Gezamenlijk ouderschap (basishouding en vaardigheden professional); <i>Curess, SKJ-geaccrediteerde training</i> • Werken aan ouderschap na scheiding – training aan professionals; <i>Trias, SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i> • Werken met complexe echtscheidingsproblematiek; <i>Instituut René Knip; SKJ-geaccrediteerde training (2 dagen)</i>

Let op:

- de e-learnings van de online leeromgeving van Ambiq kunnen helaas niet vrij gedeeld worden met andere organisaties. Dit in verband met de rechten op deze e-learnings.
- De andere twee genoemde trainingen zijn door organisaties zelf in te kopen.

Bijlage 2. Betrokkenen bij de totstandkoming

Verschillende professionals hebben een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit rapport. Deze personen zijn:

Projectleider

Marjolein Groot Wesseldijk, *Impluz Innovatie & Preventie*

Werkgroep

Sandra Abbink, *De Twentse Zorgcentra*

Luus Alberts, *Mediant*

Stephanie Bossink, *Curess*

Marije Nijerees, *Jarabee*

Liesbeth Schoemakers, *Aveleijn*

Patrick Smits, *De Noaberpoort*

Marieke Tijhuis, *De Noaberpoort*

Ontwikkelteam

Jeroen ter Beke, *Aveleijn*

Pepijn van Rigteren, *BMC*

Esther Roenhorst, *Ambiq*

Cindy Scholten in 't Hoff, *Mediant*

Miranda Velthuis, *Tactus*

Karlijn Veltjen, *gemeente Hengelo*

Sonja Vissia, *Twentse Transformatie/OZJT*

Procesteam

Jeroen ter Beke, *Aveleijn*

Danielle Blankhorst, *Nieuwe Wending*

Kirsten Boelen, *gemeente Hengelo*

Nick Elshof, *Trias*

Leonie Hulshof, *gemeente Losser*

Evie de Gruijter, *Jarabee*

Lisanne van Geen, *gemeente Hof van Twente*

Rian Kosse, *Jeugd GGZ*

Shahina Nazir, *gemeente Enschede*

Harald Noordhof, *gemeente Dinkelland/Tubbergen*

Saskia Prijs, *Karakter*

Pepijn van Rigteren, *BMC*

Esther Roenhorst, *Ambiq*

Cindy Scholte in t Hoff, *Mediant*

Iris Terhalle, *Intermetzo*

Miranda Velthuis, *Tactus*

Sonja Vissia, *Twentse Transformatie/OZJT*

Inhoudsdeskundigen

Harmke Berghenhenegouwen, *Nederlands Jeugdinstituut*

Kitty van Julsingha, *Scheiden zonder Schade*

Elayne Lussenburg, *Impluz Innovatie & Preventie*

Yde Stolper, *Trias*

Bea Wijnhoud, *Trias*